

Per Flensburg

A. Kommentarer och frågor till Anders Gustavsson

Begreppet "vetenskaplig metod", här förkortat till enbart "metod" har många dimensioner, beroende på både det undersökta problemet och det ämne man utgår från. En sociolog har t.ex. många fler metoder till sitt förfogande än en fysiker eller matematiker. Som Gustavsson påpekar är metoden "vägen framåt när forskaren har klargjort undersökningens problemställning". Detta innebär att problemet bestämmer metoden, en uppfattning jag helt delar.

Det finns ämnen jag kallar flerparadigmatiska och det är ämnen där man utgår från olika grundläggande föreställningar om tillvaron (Kuhn **Error! Bookmark not defined.** 1962). Exempel på sådana ämnen är sociologi och informatik **Error! Bookmark not defined.** I avhandlingar inom dessa ämnen finns i regel ett ganska omfattande metodkapitel. I andra ämnen, de enparadigmatiska ämnena, finns det egentligen bara en möjlig metod och där diskuteras inte metodfrågor speciellt mycket. Historia och etnologi verkar vara sådana ämnen förutom fysik och matematik.

Centralt inom varje metod är datainsamling. Det kan, som inom astronomin och kärnfysiken, röra sig om mätdata omfattande flera pentabytes och det kan, som inom etnologin, röra sig om känsliga intervjudata. Gustavsson har koncentrerat sig på detta förhållandevis snäva, men inom etnologin, otroligt viktiga område.

Det finns otaliga böcker om intervjuteknik (Danielsson 2010; Kvale, Brinkmann, och Torhell 2014; Persson, u.å.; Hedlund 2003) men det verkar inte finnas många som utförligt behandlar detta område, däremot finns det avsnitt som berör frågan i de flesta böcker om intervjuteknik. Det som Gustavsson betonar speciellt mycket är samtalet och förtroendeskapandet mellan informant **Error! Bookmark not defined.** och forskare. Här handlar det om uppgifter som informanten uppfattar som känsliga och då krävs det en helt annan relation än vid en vanlig intervju. Detta är typiskt för etnologi.

En metod som Gustavsson inte nämner är den etnografiska, där forskaren så att säga bosätter sig hos de grupperna vederbörande vill studera. Delar deras dagliga liv, ingår som en del i gruppen och så småningom får ta mer och mer del av deras kultur och föreställningar. Denna metod används främst vid studium av främmande kulturer. Gustavsson jämför observationer med intervjuer och menar att observationer endast ger en yttre bild av kulturen, medan intervjuer ger en inre bild. Detta kan säkert stämma i inledningsskedet, men genom att internaliseras i kulturen blir forskaren en del av densamma och kan tränga ännu djupare i den (Berger, Luckmann, och Olsson 1998). Med tanke på det område författaren har undersökt är dock den etnografiska metoden mindre lämplig eftersom det rör sig om ett begränsat fenomen i en kultur. Där är ett förtroligt samtal **Error! Bookmark not defined.** med en person man litar på att föredra. Som Gustavsson säger på sid 5:

Lyssnandets konst är väsentlig vid fältarbete. Att utföra fältarbete har en hel del med psykologi, social kompetens och erfarenhet att göra. Det lämpar sig inte att enbart visa sig neutral och oberörd av det man får höra när informanterna delar med sig av sitt innersta.

Detta leder mina tankar in på en sak som Gustavsson inte tar upp, nämligen vad som är resultatet av forskningen. Jag antar att det för en etnolog handlar om att göra en beskrivning av en sedvänja hos en kultur **Error! Bookmark not defined.** eller en helhetsbild av en kultur. Det råder ett liknande förhållande i de historiska vetenskaperna och resultatet brukar redovisas i form av en ofta väldigt läsvärd och välskriven text. Det jag undrar över är hur den vetenskapliga kvaliteten avgörs? Den kan på ett plan enkelt påvisas genom mängden citat från andra forskare. Urvalet av citat säger en hel del. Men detta visar bara på forskaren beläsenhet, var kommer vederbörandes egna bidrag in? I detta fall kan jag tänka mig att det är själva det studerade området, gravseder i Sverige och Norge, som väldigt få har studerat tidigare. Men det som samhällsvetarna fäster så stor vikt vid: reliabilitet och validitet lyser med sin frånvaro. Frågor som hur vet man att de som intervjuats är representativa, hur vet man att de frågor som ställts är de rätta frågorna och hur vet man att svaren har tolkats korrekt ställs inte. Det som gör beskrivningen trolig är berättelsens inneboende kraft, vilket är något mer än bara en samling fakta som torrt och sakligt beskrivs. Jag tänker på Per Anders Fogelströms berättelse "Vävarnas barn" som ger en betydligt mer levande beskrivning av livet i Stockholm i slutet av 1700-talet än den mest gedigna akademiska avhandling om samma tidrymd (Fogelström 2013). En etnolog och en historiker måste även vara något av en skönlitterär skribent.

Jag har blivit ombedd att ställa några frågor som kan vara utgångspunkt för en fortsatt diskussion och jag tar då en föga avundsvärd roll som advokatus diaboli och frågar följande:

1. Hur vet du att de som intervjuats är representativa?
2. Hur vet man att de frågor som ställts är de rätta frågorna?
3. Hur vet du att svaren har tolkats korrekt?

Frågorna är elaka för de ställs utifrån ett helt annat paradigm **Error! Bookmark not defined.** än det du utgår från. Men icke desto mindre är det frågor som i det allmänna medvetandet kännetecknar forskning och som du, som forskare, måste förhålla dig till!

Referenser

Berger, Peter L., Thomas Luckmann, och Synnöve Olsson. 1998. *Kunskapssociologi: hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. 2. uppl. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Danielsson, Malin Lindelöw. 2010. *Kompetensbaserad rekrytering, intervjuteknik och testning*. Natur & Kultur.

Fogelström, Per Anders. 2013. *Vävarnas barn*. Vol. 1. Albert Bonniers Förlag.

Hedlund, Anna Maria. 2003. *Hur känns det?: en kvalitativ samtalsanalys av sportens intervjuteknik*.

Kuhn **Error! Bookmark not defined.**, Thomas S. 1962. *The structure of scientific revolutions*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Kvale, Steinar, Svend Brinkmann, och Sven-Erik Torhell. 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur.

Persson, Jörgen. u.å. "Kvalitativ intervju". *System i fokus-uppsatser med teori-och metodexempel från energiområdet*, 111.

B. Anders Gustavsson (AG) svar och svarskommentarer till Per Flensburg (PF)

PF Kommentar 1: Begreppet "vetenskaplig metod", här förkortat till enbart "metod" har många dimensioner, beroende på både det undersökta problemet och det ämne man utgår från. En sociolog har t.ex. många fler metoder till sitt förfogande än en fysiker eller matematiker. Som Gustavsson påpekar är metoden "vägen framåt när forskaren har klargjort undersökningens problemställning". Detta innebär att problemet bestämmer metoden, en uppfattning jag helt delar.

Det finns ämnen jag kallar flerparadigmatiska och det är ämnen där man utgår från olika grundläggande föreställningar om tillvaron (Kuhn 1962). Exempel på sådana ämnen är sociologi och informatik. I avhandlingar inom dessa ämnen finns i regel ett ganska omfattande metodkapitel. I andra ämnen, de enparadigmatiska ämnena, finns det egentligen bara en möjlig metod och där diskuteras inte metodfrågor speciellt mycket. Historia och etnologi verkar vara sådana ämnen förutom fysik och matematik.

AG kommentar till PF kommentar 1: Inom etnologi är det stor skillnad metodmässigt på att använda insamlade intervjuer som källmaterial respektive historiskt material i arkiven. Etiska frågor blir särskilt utmanande vid studier av vår egen tid och de senaste femtio åren.

PF kommentar 2: Centralt inom varje metod är datainsamling. Det kan, som inom astronomin och kärnfysiken, röra sig om mätdata omfattande flera pentabytes och det kan, som inom etnologin, röra sig om känsliga intervjudata. Gustavsson har koncentrerat sig på detta förhållandevis snäva, men inom etnologin, otroligt viktiga område.

AG kommentar till PF kommentar 2: Frågan är om det är ett snävt område, när det avser människors berättelser om egna erfarenheter, upplevelser och känslor. Informanten talar om sig själv och inte om andra.

PF kommentar 3: Det finns otaliga böcker om intervjuteknik (Danielsson 2010; Kvale, Brinkmann, och Torhell 2014; Persson, u.å.; Hedlund 2003) men det verkar inte finnas många som utförligt behandlar detta område, däremot finns det avsnitt som berör frågan i de flesta böcker om intervjuteknik. Det som Gustavsson betonar speciellt mycket är samtalet och förtroendeskapandet mellan informant och forskare. Här handlar det om uppgifter som informanten uppfattar som känsliga och då krävs det en helt annan relation än vid en vanlig intervju. Detta är typiskt för etnologi.

AG kommentar till PF kommentar 3: Journalister vill ha svar direkt och har inte tid att bygga upp ett förtroendeförhållande hos informanten. Att få information är viktigare än att lyssna. Så var det tidigare inom etnologin när uppgifter om materiell kultur stod i centrum för insamlingen. Nu är det människors innersida som utgör fokus för de undersökningar som jag tar upp i mitt bidrag.

PF kommentar 4: En metod som Gustavsson inte nämner är den etnografiska, där forskaren så att säga bosätter sig hos de grupperna vederbörande vill studera. Delar deras dagliga liv, ingår som en del i gruppen och så småningom får ta mer och mer del av deras kultur.

Bookmark not defined. och föreställningar. Denna metod används främst vid studium av främmande kulturer. Gustavsson jämför observationer med intervjuer och menar att observationer endast ger en yttre bild av kulturen, medan intervjuer ger en inre bild. Detta kan säkert stämma i inledningsskedet, men genom att internaliseras i kulturen blir forskaren en del av densamma och kan tränga ännu djupare i den (Berger, Luckmann, och Olsson 1998). Med tanke på det område författaren har undersökt är dock den etnografiska metoden mindre lämplig eftersom det rör sig om ett begränsat fenomen i en kultur. Där är ett förtroligt samtal **Error! Bookmark not defined.** med en person man litar på att föredra. Som Gustavsson säger på sid 5:

Lyssnandets konst är väsentlig vid fältarbete. Att utföra fältarbete har en hel del med psykologi, social kompetens och erfarenhet att göra. Det lämpar sig inte att enbart visa sig **Error! Bookmark not defined.** och oberörd av det man får höra när informanterna delar med sig av sitt innersta.

AG kommentar till PF kommentar 4: Mina undersökningar är visserligen inte etnografiska i den betydelsen som när antropologer beger sig ut på årslånga fältarbeten hos främmande kulturer. Men när jag studerade pingströrelsen på ön Åstol i Bohuslän och kulturmötet mellan sommargäster och bofasta på Karingön också i Bohuslän vistades jag mycket på dessa öar och hade spontana samtal med dem jag mötte, även om jag inte övernattade på dessa öar.

PF kommentar 5: Detta leder mina tankar in på en sak som Gustavsson inte tar upp, nämligen vad som är resultatet av forskningen. Jag antar att det för en etnolog handlar om att göra en beskrivning av en sedvänja hos en kultur eller en helhetsbild av en kultur. Det råder ett liknande förhållande i de historiska vetenskaperna och resultatet brukar redovisas i form av en ofta väldigt läsvärd och välskriven text. Det jag undrar över är hur den vetenskapliga kvaliteten avgörs?

AG kommentar till PF kommentar 5: Ur metodisk aspekt är det viktigt att andra forskare kan gå tillbaka till det källmaterial som jag som forskare har använt. Det brukar på norska kallas "etterprøvbarhet". Det är inget problem med historiskt material som finns i arkiven. Däremot arkiverar inte antropologer sitt insamlade fältmaterial. Som etnolog är jag däremot inskolad i att insamlat fältmaterial skall överlämnas till etnologiska arkiv. Tyvärr har en del etnologer inte levt upp till detta under senare år utan i stället följt antropologisk tradition att materialet är forskarens eget. Allra värst är det om materialet förstörs efter fullbordad undersökning.

PF kommentar 6: Den vetenskapliga kvaliteten kan på ett plan enkelt påvisas genom mängden citat från andra forskare. Urvalet av citat säger en hel del. Men detta visar bara på forskarens beläsenhet, var kommer vederbörandes egna bidrag in? I detta fall kan jag tänka mig att det är själva det studerade området, gravseder i Sverige och Norge, som väldigt få har studerat tidigare.

AG kommentar till PF kommentar 6: Jag söker mig alltid till temaområden som tidigare är utforskade, t. ex. senast koleraepidemier på 1800-talet ur folkligt perspektiv.

PF kommentar 7: Men det som samhällsvetarna fäster så stor vikt vid: reliabilitet och validitet lyser med sin frånvaro. Frågor som hur vet man att de som intervjuats är representativa, hur

vet man att de frågor som ställts är de rätta frågorna och hur vet man att svaren har tolkats korrekt ställs inte. Det som gör beskrivningen trolig är berättelsens inneboende kraft, vilket är något mer än bara en samling fakta som torrt och sakligt beskrivs. Jag tänker på Per Anders Fogelströms berättelse "Vävarnas barn" som ger en betydligt mer levande beskrivning av livet i Stockholm i slutet av 1700-talet än den mest gedigna akademiska avhandling om samma tidsrymd (Fogelström 2013). En etnolog och en historiker måste även vara något av en skönlitterär skribent.

AG kommentar till PF kommentar 7: Hur skall vi lyckas med att ha samma skrivförmåga som skönlitterära författare? Det rör sig säkerligen i en del fall om personlig läggning men för min del främst genom ständigt återkommande skrivträning.

PF kommentar 8: Jag har blivit ombedd att ställa några frågor som kan vara utgångspunkt för en fortsatt diskussion och jag tar då en föga avundsvärd roll som advocatus diaboli. Frågorna är elaka för de ställs utifrån ett helt annat paradigm än det som författaren utgår från. Men icke desto mindre är det frågor som i det allmänna medvetandet kännetecknar forskning och som du, som forskare, måste förhålla dig till!

AG kommentar till PF kommentar 8: Jag anser inte dina frågor som elaka utan i stället som konstruktiva och viktiga att resonera kring.